22.11.2017

Eduskunnan lakivaliokunta

Viite: HE 149/2017 vp

LAUSUNTO HALLITUKSEN ESITYKSESTA EDUSKUNNALLE KANADAN JA EUROOPAN UNIONIN JA SEN JÄSENVALTIOIDEN VÄLISEN LAAJA-ALAISEN TALOUS- JA KAUPPASOPIMUKSEN HYVÄKSYMISEKSI JA VOIMAANSAATTAMISEKSI

1. Tausta

Lakivaliokunta on 13.11.2017 pyytänyt korkeimmalta oikeudelta kirjallista asiantuntijalausuntoa hallituksen esityksestä (HE 147/2017 vp) eduskunnalle Kanadan ja Euroopan unionin ja sen jäsenvaltioiden välisen laaja-alaisen talous- ja kauppasopimuksen (jäljempänä **Sopimus**) hyväksymiseksi ja voimaansaattamiseksi. Samalla lakivaliokunta on pyytänyt korkeimman oikeuden asettamaa asiantuntijaa kuultavaksi lakivaliokunnan kokoukseen 23.11.2017.

Korkeimman oikeuden presidentti on osoittanut asiantuntijatehtävän oikeusneuvos Mika Ilveskerolle.

Hallituksen esityksessä ehdotetaan, että eduskunta hyväksyisi lokakuussa 2016 Kanadan sekä Euroopan unionin ja sen jäsenvaltioiden välillä allekirjoitetun Sopimuksen sekä lain Sopimuksen lainsäädännön alaan kuuluvien määräysten voimaansaattamisesta.

2. Sopimuksen mukainen riidanratkaisumenettely

2.1 Yleistä

Sopimukseen sisältyy kaksi eri riidanratkaisumenettelyä:

1) Sijoittajan ja valtion välisissä riidoissa noudatettavat menettelyt.

2) Sopimusta koskevissa valtioiden välisissä riidoissa noudatettavat menettelyt.

Asiantuntijalausuntoni käsittelee sijoittajan ja valtion välisissä riidoissa noudatettavaa menettelyä.

2.2. Menettelyn aloittaminen

Sijoittajan tulee toimittaa vastaajalle kanteen nostamisen yhteydessä suostumuksensa riidan ratkaisuun Sopimuksen mukaisessa tuomioistuimessa. Sijoittajan tulee myös peruuttaa tai lopettaa kaikki muussa tuomioistuimessa käynnissä olevat kansallisen tai kansainvälisen oikeuden alaiset menettelyt koskien sitä toimenpidettä, jonka väitetään olevan kanteessa tarkoitettu rikkominen.

Vastaajan on puolestaan suostuttava riidan ratkaisemiseen Sopimuksen mukaisessa tuomioistuimessa.

Kanne voidaan nostaa sijoituksia koskevien riitaisuuksien kansainvälisen ratkaisukeskuksen (ICSID) perustamissopimuksen (valtioiden ja toisten valtioiden kansalaisten välisten sijoituksia koskevien riitaisuuksien ratkaisemisesta tehty sopimus; ICSID-yleissopimus SopS 3−4/1969) ja välimiesmenettelyn työjärjestyksen, ICSID:in täydentävien sääntöjen mukaisesti, Yhdistyneiden Kansakuntien kansainvälisen kauppaoikeuden komitean (UNCITRAL) välimiesmenettelysääntöjen tai muiden riidan osapuolten sopimien sääntöjen mukaisesti.

2.3 Tuomioistuin

Sopimuksessa määritelty CETA-sekakomitea nimittää Sopimuksen tultua voimaan tuomioistuimen 15 jäsentä. Viiden tuomioistuimen jäsenen on oltava Euroopan unionin jäsenvaltioiden kansalaisia, viiden jäsenen Kanadan kansalaisia ja viiden jäsenen kolmansien maiden kansalaisia. Lisäksi kumpikin osapuoli voi tämän sijaan ehdottaa tuomioistuimen jäseneksi nimitettäväksi viittä minkä tahansa muun maan kansalaista. Tässä tapauksessa tuomioistuimen jäsenien katsotaan tämän artiklan soveltamista varten olevan sen osapuolen kansalaisia, joka on ehdottanut heidän nimittämistään.

2.4 Tuomioistuimen jäsenet

Tuomioistuimen jäsenillä on oltava omassa maassaan oikeudellisiin virkoihin nimittämisen edellyttämä pätevyys tai oltava lakimiehiä, joilla on tunnustettu pätevyys. Heillä on oltava toteen näytettyä asiantuntemusta kansainvälisen julkisoikeuden alalla. On toivottavaa, että heillä on asiantuntemusta erityisesti kansainvälisen sijoitusoikeuden ja kansainvälisen kauppaoikeuden alalla sekä kansainvälisistä sijoituksista tai kansainvälisistä kauppasopimuksista johtuvien riitojen ratkaisemisesta. Tuomioistuimen jäsenet nimitetään viiden vuoden kaudeksi, joka voidaan uusia kerran.

Tuomioistuimen jäsenten on oltava täysin riippumattomia. Heillä ei saa olla sidoksia mihinkään hallitukseen, eivätkä he saa ottaa vastaan ohjeita miltään organisaatiolta tai hallitukselta kysymyksissä, jotka liittyvät riitaan. He eivät saa osallistua minkään sellaisen riidan uudelleen arviointiin, jossa voisi syntyä suora tai epäsuora eturistiriita. Heidän on noudatettava eturistiriidoista kansainvälisessä välimiesoikeustoiminnassa annettuja asianajajien kansainvälisen liiton ohjeita. Lisäksi tuomioistuimen jäsenten on nimittämisensä jälkeen pidättäydyttävä toimimasta neuvonantajana tai osapuolen nimittämänä asiantuntijana tai todistajana missään avoimessa tai uudessa sijoitusriidassa, joka kuuluu tämän tai jonkin muun kansainvälisen sopimuksen piiriin.

2.5 Tuomioistuimen toiminta

Tuomioistuin käsittelee asioita jaostoissa, jotka koostuvat kolmesta tuomioistuimen jäsenestä, joista yhden on oltava Euroopan unionin jäsenvaltion kansalainen, yhden Kanadan kansalainen ja yhden jonkin kolmannen maan kansalainen. Jaoston puheenjohtajana toimii se tuomioistuimen jäsen, joka on kolmannen maan kansalainen.

Tuomioistuimen puheenjohtajan on nimitettävä vuorotteluperiaatteen mukaisesti ne tuomioistuimen jäsenet, jotka muodostavat kyseistä asiaa käsittelevän jaoston, ja varmistettava, että jaostojen kokoonpano on sattumanvarainen eikä ennakoitavissa, ja annettava kaikille tuomioistuimen jäsenille tasavertaiset

mahdollisuudet toimia. Lisäksi riidan osapuolet voivat sopia, että asiaa käsittelee yksi ainoa tuomioistuimen jäsen, joka nimetään sattumanvaraisesti kolmannen maan kansalaisista. Vastaajan on tarkasteltava myötämielisesti tällaista pyyntöä, jonka mukaan asiaa käsittelee yksi ainoa tuomioistuimen jäsen, erityisesti jos kantaja on pieni tai keskisuuri yritys tai vaadittava korvaus tai hyvitys on suhteellisen pieni.

2.6 Muutoksenhaku

Sopimuksessa perustetaan muutoksenhakutuomioistuin. Muutoksenhakutuomioistuin voi pitää voimassa tuomioistuimen tuomion, muuttaa sitä tai kumota sen, jos on tapahtunut lainsäädännön soveltamis- tai tulkintavirhe tai tosiseikkojen arvioinnissa on tapahtunut selkeä virhe, mukaan luettuna sovellettavan kansallisen lainsäädännön arviointi. Muutoksenhakutuomioistuimen jäsenten on täytettävä samat vaatimukset kuin tuomioistuinten jäsenten. Muutoksenhaun käsittelyä varten perustettava muutoksenhakutuomioistuimen jaosto muodostuu kolmesta sattumanvaraisesti valitusta muutoksenhakutuomioistuimen jäsenestä.

Sopimuksen mukainen CETA-sekakomitea tekee viipymättä päätöksen, jossa vahvistetaan muutoksenhakutuomioistuimen toimintaa koskevat hallinnolliset, menettelylliset ja organisatoriset seikat, mukaan lukien muutoksenhakutuomioistuimen jäsenten nimitys ja kustannukset. Samaan aikaan sekakomitea tekee niin ikään päätöksen, jolla muutoksenhakutuomioistuimen jäsenet nimitetään.

2.7 Julkisuus

Sopimuksen menettelyiden yhteydessä sovelletaan UNCITRALin avoimuussääntöjä eräin Sopimuksen mukaisin täydennyksin.

Tuomioistuimen istunnot ovat julkisia, mutta tuomioistuin voi päättää istunnon järjestämisestä suljettuna tilaisuutena siltä osin kuin siinä käsitellään suojattuja tietoja.

2.8 Täytäntöönpano

Annettu tuomio sitoo riitaosapuolia kyseisen asian osalta. Täytäntöönpanoon sovelletaan voimassaolevaa lainsäädäntöä, joka koskee tuomioita ja välitystuomioita valtiossa, jossa täytäntöönpanoa haetaan. Lopullinen tuomio on välitystuomio, johon liittyvän kanteen katsotaan johtuvan ulkomaisten välitystuomioiden tunnustamisesta ja täytäntöönpanosta tehdyn New Yorkin yleissopimuksen (SopS 7−8/1962) 1 artiklassa tarkoitetusta kaupallisesta suhteesta tai liiketoimesta.

3. Arviointi

Sopimuksen mukaisessa riitojenratkaisumenettelyssä on pyritty yhdistämään tuomioistuin- ja välimiesmenettelyn parhaimpia puolia:

- Tuomioistuinmenettelyyn sovellettaisiin tunnettuja, kansainvälisiä välimiesmenettelysääntöjä.
- Tuomioistuimen jäsenten valinta tapahtuisi läpinäkyvästi.
- Tuomioistuimien jäsenillä tulisi olla kokemusta kansainvälisen kaupan riidoista.
- Tuomioistuimen jäsenet asetettaisiin viiden vuoden määräajaksi, joten jäsenten riippumattomuus on paremmin turvattu kuin välimiesmenettelyssä.

- Tuomioistuinmenettelylle olisi asetettu Sopimuksessa määräaikoja ja muutoksenhaku olisi rajoitettu, joten menettely on nopeahkoa.
- Tuomioistuimen toiminta olisi julkista ottaen kuitenkin huomioon liikesalaisuuksien suojaamisesta aiheutuvat vaatimukset.
- Tuomioistuimen tuomiot olisivat välitystuomioita, joten ne tunnustetaan sopijapuolissa eikä niiden täytäntöönpanossa ole ongelmaa.

Sopimuksessa ei ole määritelty muutoksenhakutuomioistuimen toimintaa yhtä yksityiskohtaisesti kuin varsinaisen tuomioistuimen toimintaa, mitä voidaan pitää puutteena Sopimuksessa.

Sopimuksen mukaisen riitojenratkaisumenettelyn vuoksi syytä Sopimuksen hyväksyttämättä jättämiseen ei arvioni mukaan ole olemassa.

Mika Ilveskero
oikeusneuvos
Korkein oikeus